

УДК 81'37(038)=161.2

DOI: [https://doi.org/10.17721/um/55\(2025\).153-177](https://doi.org/10.17721/um/55(2025).153-177)

Юлія ЦИГВІНЦЕВА, д-р філософії, мол. наук. співроб.

ORCID ID: 0000-0002-9684-3840

e-mail: tsyhvintseva@nas.gov.ua

Інститут української мови НАН України,

Київ, Україна

ЛЕКСИКОГРАФІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ НЕОСЕМАНТИЗМІВ У СЛОВНИКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Вступ. У сучасній українській мові спостерігаємо активне функціонування неосемантизмів – слів зі звичною формою, але новим значенням. Актуальність дослідження зумовлена потребою комплексного лексикографічного опрацювання таких одиниць. Мета розвідки – розкрити принципи та методологію моделювання неосемантизмів у словниках першої чверті ХХІ ст. та презентувати власний електронний “Словник неосемантизмів”.

Методи. Для досягнення мети застосовано загальнонаукові методи індукції, дедукції, аналізу й синтезу, а також лінгвістичні методи: описовий, порівняльний, вибірковий та метод лексикографічного моделювання лексико-семантичних явищ.

Результати. Оглянуто методи та прийоми лексикографування неосемантизмів у різних типах словників сучасної української мови: неологізмів, загальномовних тлумачних, індивідуально-авторських і мови творчих особистостей тощо, репрезентовано найпоказовіші приклади. Описано електронний “Словник неосемантизмів”, створений на платформі “Лехопоту” внаслідок узагальнення теоретичних напрацювань і практичних знахідок українських лексикографів. Схарактеризовано реєстр (730 лексем) і макроструктуру словника, що охоплює опис концепції, принципи його укладання та наповнення, список джерел ілюстративного матеріалу, перелік граматичних, стильових, галузевих і стилістичних ремарок. Особливу увагу зосереджено на мікроструктурі, яка моделює функціональний потенціал неосемантизма, – зонах реєстрового слова, граматичної інформації, ремарок, тлумачення, ілюстрації та наспортизації, стійких сполук, похідних одиниць, парадигматики та посилання на старе значення

у давніших словниках. Проілюстровано зразки словникових статей для неосемантизмів різних частин мови.

Висновки. *Лексикографічне моделювання неосемантизмів залишається важливим і цікавим напрямом мовознавчих досліджень, адже мовна практика випереджає кодифікаційні процеси. Створений електронний ресурс сприяє фіксації неосемантизмів, дає змогу компактно й інформативно репрезентувати функціонування лексем з новими значеннями в мові та слугує корисним інструментом для аналізу мовної динаміки.*

Ключові слова: *неосемантизм, лексикографічне моделювання, лексикографування, макроструктура, мікроструктура, словникова стаття, словник, лексикографія*

Вступ

Українські тексти різних стилів і жанрів, матеріали українськомовних корпусів засвідчують існування в лексичній системі на цьому часовому зрізі функціонування української мови значного масиву слів зі звичною формою та новим, порівняно із зафіксованим раніше, змістом – неосемантизмів. Статус неосемантизмів як окремого типу інновацій підтверджує, окрім іншого, їхнє лексикографічне опрацювання в межах різних типів словників: словників неологізмів, словників-додатків до наукових досліджень, нових загальномовних тлумачних словників, спеціальних індивідуально-авторських словників тощо. Розрізнені лексикографічні видання не відтворюють цілісної картини функціонування неосемантизмів у лексико-семантичній системі сучасної української мови, тому актуальним вважаємо створення окремого словника в єдиному середовищі, яке б забезпечувало моделювання функціонального потенціалу кожного слова та систематизування знань про неосемантизми як наслідки еволюції мови.

Методи

Під час дослідження використано і загальнонаукові, і лінгвістичні методи та прийоми. Теоретичні засади та практика кодифікації неосемантизмів у лексикографічних працях розкриті шляхом використання індукції та дедукції, аналізу й синтезу, а

також описового, порівняльного й вибіркового методів. Визначальним у дослідженні став метод лексикографічного моделювання лексико-семантичних явищ.

Результати

Лексикографування різнорівневих мовних одиниць – потужний і перспективний напрям лінгвістичних досліджень. Теоретичні основи лексикографування викладені в передмовах академічних українських словників, у працях українських і закордонних мовознавців [Паламарчук, 1978; Тараненко, 1996; Перебийніс, Сорокін, 2009; Лендау, 2012; Мовчун, 2018; Сніжко, 2022], колективних монографіях і збірниках відділу лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України [Пещак та ін., 1990; Лексикографічний бюлетень, 2004–2024; Гнатюк, 2012; Гнатюк та ін., 2021; Карпіловська, 2023; Козирева та ін., 2023] тощо. Не менш важливими для осмислення цієї проблеми видаються розвідки, присвячені комп'ютеризації та автоматизації словників, розробленню інструментів, які б слугували підґрунтям для глибокого вивчення мови, відкривали нові можливості її аналізу, уможлилювали всебічне обстеження слова за різними параметрами його формальної та семантичної будови [Клименко та ін., 1982; Пещак та ін., 1986; Карпіловська, 2013; Дарчук, & Лангенбах, 2014; Старко, 2017; Тищенко, 2019]. Особливий інтерес викликають дослідження, зосереджені на аналізі неологізмів як предмета лексикографування [Карпіловська, 2008; Тищенко, 2011; Сніжко, 2017; Сніжко, 2018; Кислюк, 2024] тощо.

На основі опрацювання достатньої кількості різностильових і різножанрових текстів, беручи до уваги ступінь активності в мові певного неосемантизма, його функціональний потенціал і роль у структурі мовної системи й тексту, лексикографи вводять такі одиниці до словників. Натеper лексикографічне опрацювання неосемантизмів здійснюють у межах кількох типів словників:

а) словників неологізмів: “Нове в українській лексиці” (Мазурик, 2002) Д. Мазурик, серії видань “Лексико-словотвірні інновації” та “Словотворчість незалежної України” (Нелюба, &

Редько, 2012; 2017) різних років А. Нелюби одноосібно й у співавторстві з С. Нелюбою, Є. Редьком, “Нові слова та значення” (Туровська, & Василькова, 2008) Л. Туровської, Л. Василькової, “Нові й актуалізовані слова та значення. Словникові матеріали (2002–2010)” (Балог, Лозова, Тименко, & Тищенко, 2010) В. Балог, Н. Лозової, Л. Тименко, О. Тищенко за ред. О. Тищенко, “Активні ресурси сучасної української номінації: Ідеографічний словник нової лексики” (Карпіловська, Клименко, Кислюк, Критська, Пуздирева, & Романюк, 2013) Є. Карпіловської, Л. Кислюк, Н. Клименко, В. Критської, Т. Пуздиревої, Ю. Романюк за ред. Є. Карпіловської, “Нові слова та фразеологізми в українських масмедіа” (Шевченко, & Сизонов, 2017–2022) Л. Шевченко й Д. Сизонова;

б) словників-додатків до наукових досліджень: “Короткий словник авторських неологізмів в українській поезії ХХ століття” в монографії “Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект)” (Вокальчук, 2004, 94–491) Г. Вокальчук за ред. А. Грищенка, “Індекс нових слів” у колективній монографії “Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі” (Клименко, Карпіловська, & Кислюк, 2008, 279–329) Н. Клименко, Є. Карпіловської та Л. Кислюк за ред. Н. Клименко, “Показчик ідеологічно забарвлених номінативних одиниць” у дисертації “Конотативна семантика сучасних ідеологічно забарвлених номінативних одиниць (на матеріалі української преси 90-х років ХХ століття)” (Мінчак, 2003, 257–301) Г. Мінчак та ін.;

в) загальномовних тлумачних словників: “Словник української мови в 11 томах. Додатковий том: у 2-х кн.” (Мовчун, 2017), укладений в Інституті української мови НАН України за редакцією Л. Мовчун під керівництвом П. Гриценка, однотомний “Словник української мови” (Жайворонок, 2016) за редакцією В. Жайворонка 2012 і 2016 рр., “Словник української мови в 20 томах. Т. 1–15” (Русанівський, 2010–...), який укладає колектив Українського мовно-інформаційного фонду НАН України з 2010 р. дотепер;

г) спеціальних індивідуально-авторських словників, словників мови творчих особистостей: “Словник поетичної мови

Василя Стуса. Рідковживані слова та індивідуально-авторські новотвори” (Оліфіренко, 2003) Л. Оліфіренко, “Словник мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття” (Козирева, Мовчун, Самойлова, Сніжко, Тищенко, Цимбалюк-Скопненко, & Дідун, 2022) З. Козиревої, Л. Мовчун, І. Самойлової, Н. Сніжко, О. Тищенко, Т. Цимбалюк-Скопненко, & Л. Дідун за редакцією Є. Карпіловської та З. Козиревої тощо;

г) інших типів словників (перекладних, іншомовних слів, орфографічних тощо): “Словник новітніх англізмів” (Белей, Гончаренко, Ківу, & Олександрук, 2022) Л. Белея, А. Гончаренко, М. Ківу, І. Олександрук, “Великий електронний словник української мови” (Рисін, & Старко, 2005–2024) А. Рисіна та В. Старка на сайті “Російсько-українські словники”, “Загальний народний англійсько-український словник” (Рисін, & Старко, 2010–...) на сайті “Англійсько-українські словники” та ін.

Звичайно, найбільш представлені неосемантизми у словниках, які фіксують лексичні інновації. Скажімо, словник “Нові слова та значення” (Туровська, & Василькова, 2008) Л. Туровської та Л. Василькової (далі – НСЗ), поряд із новотворами та новозапозиченнями, реєструє нові значення слів кінця ХХ – початку ХХІ ст., репрезентовані в українських засобах масової інформації: *аварія, авторитет, адміністратор, архітектура, банк, вірус, вливання, графіті, девальвація, дефіле, диск, діалог, домен, донор, дотація, журнал, завантажувати, клан, команда, компілятор, коридор, користувач, мафія, миротворець, миша (мишка), мобільний, модель, модератор, монітор, мораторій, прорив, ротація, саркофаг, сертифікація, силовий, стиліст, стільниковий, темник, тендер, термінал, чистий, чорний, шлюз* тощо. Зафіксовані також деякі похідні та мотивовані неосемантизми, як-от: *відмивати, відмивання і відмитий, кодувати й кодування, номінувати й номінація, пірат, піратський і піратство, портал і портальний, презентувати й презентація, рейдер, рейдерство та рейдерський, тіньовий та тіньовик* та ін. Наприклад:

коридор, -у, ек. Штучні обмеження в чомусь; верхня і нижня межа (НСЗ, 122).

миротворець, -рця, *військ., політ.* Воїн-контрактник військового загону, який не бере участі у військових діях, а лише стежить за порядком і допомагає відновлювати державне господарство у сусідніх країнах після війни (НСЗ, 151).

мійша і мійшка *інф.* Невеликий пристрій ручного введення графічних даних, який служить для управління, переміщення курсора на екрані дисплея (НСЗ, 151).

презентація. Публічне представлення чого-небудь нового для ознайомлення, реклами чи для підвищення популярності (НСЗ, 198).

презентувати. Представляти що-небудь нове на громадський розгляд (НСЗ, 198).

Словник “Нові й актуалізовані слова та значення” (Балог, Лозова, Тименко, & Тищенко, 2002–2010) В. Балог, Н. Лозової, Л. Тименко, О. Тищенко (далі – НАСЗ) зафіксував нову лексику й фразеологію, а також раніше відому лексику, не зареєстровану в інших лексикографічних джерелах, але поширену в сучасній мові. Значну кількість нових слів становлять неосемантизми, позначені астериском (зірочкою) чи двома астерисками (якщо тлумачення розширено, уточнено, конкретизовано порівняно з іншими словниками): *агент, артикулятор, банер, вербалізований, гламур, гламурний дисонансно, документувати, документований, іконіка, індиго, купе, Майдан, мовлення, обнулити, паспортизація, паспортизований, паспортизувати, перезавантаження, пост, потепління, скутер, стіл, торпедувати* тощо. Актуалізована лексика, як-от *відмазувати, зірковий, зламувач, змалитися, знечулення, маргінес, перебивка* та ін., маркована астериском і стрілкою вгору. Наприклад:

АГЕНТ*, а, ч., *інф.* 1. Технологія швидкого обміну електронними повідомленнями в Інтернеті. 2. Комп’ютерна програма голосового, графічного та відеозв’язку через мережу Інтернет (НАСЗ, 36).

ДИСОНАНСНО**, *присл.* Неспівзвучно, суперечливо, неузгоджено (НАСЗ, 81).

ПОСТ* (від *англ.* post – пошта), у, ч., *інф.*, *сленг.* Повідомлення на форумі, у чаті, у програмах швидкого обміну в мережі Інтернет (НАСЗ, 184).

ТОРПЕДУВАТИ*, *ую, уєш, недок., кого-що, публіц.* Стрімко, потужно стимулювати, активізувати що-н. (НАСЗ, 230).

↑ **ЗМАЇЛИТИСЯ***, *люся, лишся, док., розм.* Зменшитися, послабнути, утратити позиції (НАСЗ, 104).

↑ **ЗНЕЧУЛЕННЯ***, *я, с.* Утрата або позбавлення чутливості (НАСЗ, 105).

У реєстрі ідеографічного словника нової лексики “Активні ресурси сучасної української номінації” (Карпіловська, Кислюк, Клименко, Критська, Пуздирєва, & Романюк, 2013) Є. Карпіловської, Л. Кислюк, Н. Клименко, В. Критської, Т. Пуздирєвої та Ю. Романюк (далі – АРСУН) нас цікавлять нові значення слів, або неосемантизми, на зразок *альтернатива, альтернативний, артикулювати, білий, бруд, версія, вимір, глянець, екологічний, екологія, зелений, контекст, коридор, майдан, мережа, мобільний, новини, органічний, пакет, простір, рейдер, сірий, структура, формат, чистий* (позначені НС) та активізовані вже наявні слова на зразок *вертикаль, держава, мода, партія, поле, продукт, ринок, традиція* (позначені АК). Словникова стаття цього видання відрізняється від мікроструктури інших словників. Вона складається з реєстрової одиниці та шести зон – граматичної інформації, нової дефініції, дефініції старої, синтагматичних, парадигматичних, епідигматичних (дериваційних) відношень реєстрової одиниці, – що унаслідок функціональний потенціал неосемантизми чи активізованої лексеми.

Мікроструктура тлумачного словника, що виявляється в побудові дефініцій, доборі та способі репрезентації параметрів опису слова, відображенні його семантичної структури, граматичних особливостей, фонетичних та інших рис, зорієнтована на моделювання семантики та функціонування слова. У зв’язку із цим укладачі тлумачних словників велику увагу приділяють формуванню словникової статті, яка б чітко, стисло та макси-

мально інформативно репрезентувала конкретний фрагмент позамовної дійсності, втілений у слові або у словосполучі (=аналітичній номінації), поданих у словнику. Широкий спектр неосемантизмів засвідчений у праці “Словник української мови в 11 томах. Додатковий том: у 2-х кн.” (Мовчун, 2017, далі – СУМД). Перед його укладачами стояло завдання показати динаміку семантичної структури слова, не повторюючи вже подані у “Словнику української мови в 11 томах” (Білодід, 1970–1980, далі – СУМ) і додатку на літери А–П у XI томі СУМ значення та лексеми. Саме тому цей словник містить слова лише з новими значеннями, марковані астериском, як-от: *абсолютизм, абсурдний, аванс, агітація, адаптер, адресний, ансамбль, артикуляція, архів, архіватор, архівувати, архітектура, банк, безвідривний, блок, блокувати, бомбардир, букет, вакуум, вампір, вектор, вірус, вірусний, гармонізація, генетика, гілка, горизонталь, графіка, декрет, демонтаж, демонтований, демонтувати, державник, диск, донор, донорський, духівник, екологічний, екологія, ерозія, жайворонок, завантажувати, зав’язати, канал, картотека, клімат, клініка, кодування, кодувати, кодуватися, комплекс, культовий, магнетизм, майдан, майданчик, марафон, марафонський, маркер, мишка, мікроклімат, мораторій, мурашки, навар, ностальгія, обвал, обмивати, обнулити, обсервація, органічний, пакет, пакетний, панель, папка, педалювати, піраміда, пошта, поштовий, ракурс, реєстр, резонувати, реценція, свідомий, сегментація, сегментований, сегментувати, сегментуватися, серійний, слухання, сценарій, телевізійник, тендер, тендерний, терапія, тіньовий, транзит, універсал, упакований, файл, файловий, хаос, хвиля, хмара, царина, цифровий, цифрувати, чорний, чорнобилець, чорнобильський, шаблон, широкий, шоковий, юрба, ядерний, ядро й ін. Окрім розгорненого тлумачення, проілюстрованого паспортизованими цитатами, додатковий том подає нормативну, функціонально-стильову, емоційно-експресивну та часову характеристику реєстрових одиниць і регламентує їхню сполучуваність, додає чимало стійких сполук. Наприклад:*

АВАНС*, -у, ч. 3. *перен.* Підтримка, заохочення, що в майбутньому мають бути виправдані або підтверджені. || *перев.*

у мн., розм. Про знаки уваги, чию-н. поведінку, що подають надію на прихильність, симпатію (СУМД, I, 5).

ВАМПІР*, -а, ч. 2а. *перен., розм.* Про того, хто пригнічує кого-н., позбавляє сил, енергії і т. ін. (СУМД, I, 105).

ОБНУЛИТИ* (у лапках і без лапок), -лю, -ліш, док. 1. Зробити нульовим, довести до нуля. 2. *перен.* Розпочати спочатку, з нуля (СУМД, II, 156).

СВІДОМІЙ*, -а, -е. 3. ... || Який розуміє власну відповідальність за події у своїй країні, працює для її становлення та розквіту. || Характерний для такої людини (СУМД, II, 377).

ШОКОВИЙ*, -а, -е: **Δ Шокова терапія** *див. терапія* (СУМД, II, 548). **Шокова терапія**, *спец.* – система надзвичайних заходів, спрямованих на оздоровлення організму людини, економіки тощо (СУМД, II, 448).

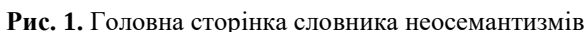
Цінним для осмислення цієї проблеми став реєстр “Словника мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття” (Козирєва, Мовчун, Самойлова, Сніжко, Тищенко, Цимбалюк-Скопненко, & Дідун, 2022) З. Козирєвої, Л. Мовчун, І. Самойлової, Н. Сніжко, О. Тищенко, Т. Цимбалюк-Скопненко, Л. Дідун за редакцією Є. Карпіловської та З. Козирєвої. Словник охопив багато неосемантизмів, як-от: *акварельний, анатомування, аніматор, анонімний, антидот, вести, візія, глянець, голота, делікатний, залізобетонний, ізгой, нарізати, наркоман, очищений, павучня, паспортний, рентгенограма, різнотонний, рожевий, розбирати, розжарений, розлогий, синопсис, система, склянка, смаковий, сміттяр, тиражування, фістула, хлібовоз, цупиний, центровий, Чорнобиль, чорнобильський, шити, яничар*. А колективна монографія, оприлюднена за результатами його укладання, узагальнила дослідження сучасного стану й тенденцій розвитку словникового складу української літературної мови у зв’язку з опрацюванням теоретичних основ створення авторських словників та презентувала знахідки авторського колективу в процесі лексикографування мовних інновацій, зокрема й неосемантизмів [Козирєва та ін., 2023].

Аналіз лексикографічних джерел дає змогу узагальнити, що підходи до лексикографування неосемантизмів традиційні.

В усіх словниках заголовне слово виокремлюють напівжирним шрифтом, найчастіше великими літерами, комою та майже завжди – спеціальною позначкою (астериском). У більшості випадків неосемантизми подані з наголосом і містять мінімальну граматичну інформацію: закінчення родового відмінка однини та рід іменника, закінчення родових форм прикметника та дієприкметника, закінчення 1-ї та 2-ї особи однини в дійсному способі теперішнього часу та вид дієслова. Інші словоформи подають у разі виникнення чергувань в основі твірного слова або переміщення наголосу при їхньому утворенні. Наступний складник словникової статті – стилістична інформація, яка виявляється в різноаспектних ремарках, де це необхідно. Тлумачення є стрижневим компонентом, адже саме воно уявляє нове значення лексеми. У деяких виданнях, наприклад у словнику-довіднику “Нове в українській лексиці” Д. Мазурик і в АРСУНі, окрім нових значень слів, для порівняння подані й раніше зареєстровані. Іншою необхідною зоною словникової статті є ілюстрації, що засвідчують нове значення та нову сполучуваність реєстрового слова в певних контекстах його вживання, підтверджують функціональний потенціал неосемантизма. Усі ілюстрації обов’язково паспортизовані, тобто містять детальні відомості про джерела матеріалу, хоча в неологічних словниках трапляються узагальнені (*З газети*) або неповні формули (тільки автор і назва твору). Велика кількість словникових статей у СУМД, деякі статті НАСЗ мають так звану “ромбову” зону, яка реєструє нові сполуки, що також свідчать про семантичні зміни у структурі лексеми. Рідко словникові статті до неосемантизмів споряджені орфографічними відомостями, наприклад про вживання великої літери та ін.

На основі осмислення підходів до лексикографування неосемантизмів у словниках різних типів ми створили електронний “Словник неосемантизмів” (Цигвінцева, 2024–2025, СН) на спеціальній платформі “Lexonotu” [Lexonotu]. Це безплатний онлайн-ресурс з відкритим кодом для написання та публікації словників різними мовами, який розробили у 2017 р. чеські комп’ютерні лінгвісти та спеціалісти з інформаційних техно-

Макроструктура “Словника неосемантизмів” охоплює короткий опис концепції, принципів його укладання та наповнення, список джерел ілюстративного матеріалу, перелік граматичних, стильових, галузевих та стилістичних ремарок (рис. 1). Натепер реєстр налічує 730 готових словникових статей, що репрезентовані іменниками, дієсловами та дієприкметниками, прикметниками, прислівниками.

163

(словотвірний потенціал, епідигматичний потенціал); 2) перебувати в різних семантичних відношеннях з іншими одиницями в мові (синонімічних, антонімічних, гіперо-гіпонімічних тощо) (парадигматичний потенціал); 3) засвідчувати активність у різних функціональних стилях і дискурсах (функціонально-стилістичний потенціал); 4) входити в нові, зокрема та стійкі, сполуки (синтагматичний потенціал); 5) розвивати семантику, що виявляється у виникненні нових значень та відтінків значень (семантичний потенціал) [Карпіловська, 2013; Цигвінцева, 2021]. На нашу думку, аналіз саме цих аспектів дає змогу “виміряти” ступінь входження лексеми в систему мови, її вагу для сучасної комунікації, мовної картини світу українців і з’ясувати перспективи її усталення.

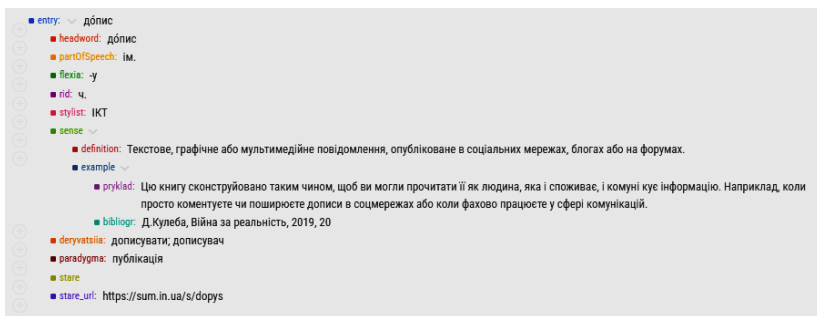

Рис. 2. Архітектура словникової статті в режимі редагування

Словникова стаття містить такі компоненти (рис. 3, 4, 5):

- реєстрове слово (наголошене);
- граматична зона (частини мовна належність; закінчення в родовому відмінку однини, рідко – множини (для іменників), жіночого та середнього роду (для прикметників і дієприкметників), 1-ї та 2-ї особи однини теперішнього часу (для дієслів); указівка на рід іменників чи вид дієслів);
- зона ремарок (стильових, галузевих, стилістичних тощо);
- тлумачення (одне або кілька значень із підзначеннями);
- ілюстрація з паспортом;

- д) зона стійких сполук (за наявності);
- е) зона похідних, що відображає епідигматичні відношення слова;
- є) зона парадигматики, що засвідчує синонімічні, антонімічні, гіпонімічні та ін. відношення;
- ж) активне посилання на старе значення у СУМ чи інших лексикографічних виданнях, що уможлиблює зіставлення семантичної структури зафіксованих слів в електронному режимі.

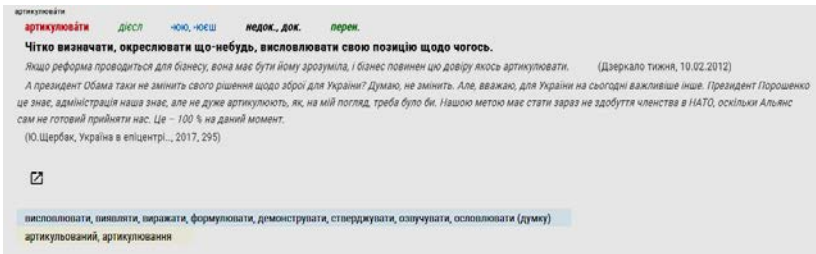

Рис. 3. Словникова стаття дієслова

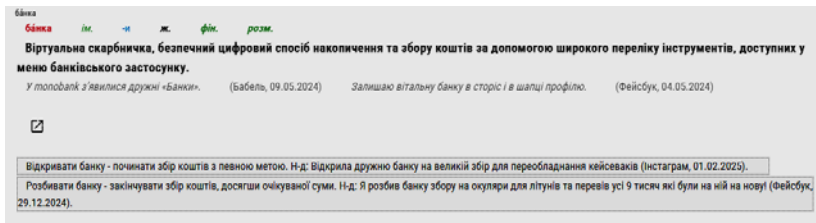

Рис. 4. Словникова стаття іменника

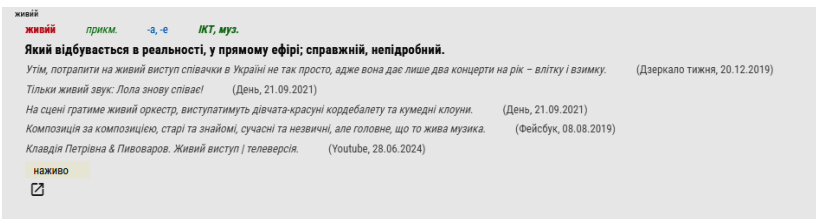

Рис. 5. Словникова стаття прикметника

Наша методологія лексикографування спрямована на якомога повніше відтворення семантичних зв'язків слів, увиразнення семантичної деривації, входження нових значень слів до різних семантичних полів чи ідеографічних груп. Оформлюючи різні зони мікроструктури, ми орієнтувалися на основі вимоги до укладання академічних словників української мови, зокрема – на робочий проєкт-інструкцію до “Тлумачного словника активного типу української мови” (АСУМ), над створенням якого працює відділ лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України.

На основі показового масиву нових номінацій ми спробували реалізувати словник, який би реєстрував не “окремі нові слова, а групи таких слів, зв'язані спільними ознаками форми, семантики чи уживання в мовній практиці, а отже, змодельовати розвиток тих чи тих нових найменувань у мовній діяльності сучасного українського суспільства, їх функціонування в текстах та в системі мови” [Карпіловська, 2013, с. 8].

Дискусія і висновки

Лексикографічне моделювання неосемантизмів перебуває у фокусі дослідницької уваги, і хоча мова випереджає словникарство, сучасні лексикографи намагаються охопити весь спектр нових одиниць у неологічних словниках і словникових матеріалах різного типу, а науковці – осмислити цей багатий і строкатий матеріал, бо кожне слово потребує уваги як свідчення словотворчості мовців у відповідь на практичні запити доби. Найширший спектр прийомів лексикографування закономірно демонструють загальномовні тлумачні словники та словники неологізмів, які ми брали за приклад при розробленні свого словника. Уважаємо, що запропонований формат макро- та мікроструктури дає змогу стисло й водночас максимально інформативно репрезентувати конкретний фрагмент позамовної дійсності, утілений у слові з новим значенням.

Можливо, у майбутньому до словникової статті варто додати зону маркування за типом чи механізмом неосемантизації, інші компоненти. Мабуть, для зручності користувачів необхідно буде

конкретизувати парадигматичні відношення. Також плануємо усунути недоліки, пов'язані з порушенням алфавітного порядку: зараз слова на літери **г** та **і** платформа автоматично розташовує наприкінці списку, спостерігаємо порушення порядку через знак наголосу. Електронний формат дає змогу робити ці та інші зміни. А поки що робота над наповненням “Словника неосемантизмів” і вдосконаленням його структури триває. Сподіваємося, що цей проєкт буде корисним лексикографам, лексикологам, мовознавцям загалом і всім, хто цікавиться динамічними процесами в сучасній українській мові.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

Балог, В. О., Лозова, Н. Є., Тищенко, Л. О., & Тищенко, О. М. (2002–2010). *Нові й актуалізовані слова та значення: словникові матеріали*. У О. М. Тищенко (Ред.). Інститут української мови НАН України.

Белей, Л., Гончаренко, А., Ківу, М., & Олександрук, І. (2022). *Словник новітніх англійців*. У Г. В. Зимовець (Ред.). Наукова думка.

Білодід, І. К. (1970–1980). (Ред.). *Словник української мови*: у 11 томах. Наукова думка.

Вокальчук, Г. М. (2004). Короткий словник авторських неологізмів в українській поезії ХХ століття. У А. П. Грищенко (Ред.). *Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект)* (с. 94–491). Науково-видавничий центр “Перспектива”.

Жайворонок, В. В. (Ред.). (2016). *Словник української мови*. ВЦ “Просвіта”.

Карпіловська, Є. А., Кислюк, Л. П., Клименко, Н. Ф., Критська, В. І., Пуздирева, Т. К., & Романюк, Ю. В. (2013). *Активні ресурси сучасної української номінації: Ідеографічний словник нової лексики*. У Є. А. Карпіловська (Ред.). ТОВ “КММ”.

Клименко, Н. Ф., Карпіловська, Є. А., & Кислюк, Л. П. (2008). Індекс нових слів. У Н. Ф. Клименко (Ред.). *Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі* (с. 279–329). Видавничий дім Дмитра Бураго.

Козирева, З. Г., Мовчун, Л. В., Самойлова, І. А., Сніжко, Н. В., Тищенко, О. М., Цимбалюк-Скопненко, Т. В., & Дідун, Л. І. (2022). *Словник мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття: понад 10000 слів, словосполук і висловів*. У Є. А. Карпіловська, & З. Г. Козирева [Ред.]. Інститут української

мови НАН України. https://drive.google.com/file/d/1klVhz0Ogn2KNsi_wVzQs1kXdnwRY-_uf/view

Мазурик, Д. (2002). *Нове в українській лексиці: Словник-довідник*. У З. Терлак (Ред.). Світ.

Мінчак, Г. Б. (2003). *Конотативна семантика сучасних ідеологічно забарвлених номінативних одиниць (на матеріалі української преси 90-х років XX століття)* [Дис. канд. філол. наук, Інститут української мови]. Інституційний репозитарій Інституту української мови НАН України. <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/1584>

Мовчун, Л. В. (Ред.). (2017). *Словник української мови: у 11 т. Додатковий том: у 2-х кн*. Видавничий дім Дмитра Бураго.

Нелюба, А. (2012). *Словотворчість незалежної України. 1991–2011: словник*. Харківське історико-філологічне товариство.

Нелюба, А., & Редько, Є. (2017). *Лексико-словотвірні інновації (2015–2016)*. У А. Нелюба (Ред.). *Словник*. Харківське історико-філологічне товариство.

Нелюба, А., & Редько, Є. (2017). *Словотворчість незалежної України. 2012–2016*. У А. Нелюба (Ред.). *Словник*. Харківське історико-філологічне товариство.

Оліфіренко, Л. В. (2003). *Словник поетичної мови Василя Стуса. Рідковживані слова та індивідуально-авторські новотвори*. У А. М. Загнітко (Ред.). Абрис.

Рисін, А., & Старко, В. та ін. (2010–...). *Загальний народний англійсько-український словник. Англійсько-українські словники*. У А. Рисін, & В. Старко та ін. (Ред.). 2011–2020. <https://e2u.org.ua>

Рисін, А., & Старко, В. (2005–2025). *Великий електронний словник української мови (BESUM)*. Вебверсія 6.6.1-SNAPSHOT. <https://vesum.nlp.net.ua/>

Русанівський, В. М. (Ред.). (2010–...). *Словник української мови: у 20 томах. Томи 1–15 (А–п'ять)*. Наукова думка.

Туровська, Л. В., & Василькова, Л. М. (2008). *Нові слова та значення: словник*. У Л. О. Симоненко (Ред.). Інститут української мови НАН України. Довіра.

Цигвинцева, Ю. О. (2024–2025). *Словник неосемантизмів*. Інститут української мови НАН України. <https://www.lexonomy.eu/#/neosem>

Шевченко, Л. І., & Сизонов, Д. Ю. (2017–2022). *Нові слова та фразеологізми в українських масмедіа*. Словник. Ч. 1–5. У Л. І. Шевченко (Ред.). ВПЦ “Київський університет”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Гнатюк, І. С. (Ред.). (2012). *Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леонідові Сидоровичу Паламарчукові*. КММ. https://shron2.chtyvo.org.ua/Zbirka/Krytyka_u_slovianskii_leksykohrafii_Palamarchuku_Leonidu_Sydorovychu.pdf

Гнатюк, І. С., Миронюк, О. М., Козирєва, З. Г., Самойлова, І. А., Балог, В. О., Гордієнко, Н. Г., Сніжко, Н. В., Тищенко, Л. О., Цимбалюк-Скопненко, Т. В., Дідун, Л. І., Мовчун, Л. В., Тищенко, О. М., & Дюндик, О. А. (2021). У І. С. Гнатюк (Ред.). *Динаміка лексичної та фразеологічної систем української мови в лексикографічному відображенні*. Інститут української мови НАН України. https://iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/2021/06/monografia_dynamika.pdf

Дарчук, Н., & Лангенбах, М. (2014). Електронний словник мови Тараса Шевченка: методика і технології укладання. *Українське мовознавство*, 1(44), 106–115. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Um_2014_1_11

Карпіловська, Є. (2008). Проблеми комп'ютерного моделювання мовної динаміки. *Лінгвістичні студії*, 17, 293–297. <https://litnisto.org.ua/?p=8147>

Карпіловська, Є. А. (2013). Передмова. У Карпіловська, Є. А., Кислюк, Л. П., Клименко, Н. Ф., Критська, В. І., Пуздірева, Т. К., & Романюк, Ю. В. *Активні ресурси сучасної української номінації: Ідеографічний словник нової лексики* (с. 6–16). ТОВ “КММ”.

Карпіловська, Є. А. (Ред.). (2023). *Лексикографічна парадигма ХХІ століття: теорія і методологія. До 100-ліття від дня народження Леоніда Сидоровича Паламарчука*. Інститут української мови НАН України. <https://drive.google.com/file/d/1Z2Ry28VVZHWUCbK1LBQ9BwglsoD9y0F/view>

Кислюк, Л. (2024). Нова лексика воєнного часу та її лексикографування. *Лексикографічний бюлетень*, 33, 33–48. https://iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/2025/03/Lb_33.pdf

Клименко, Н. Ф., Пещак, М. М., & Савченко, І. Ф. (1982). *Формалізовані основи семантичної класифікації лексики*. Наукова думка.

Козирєва, З. Г., Мовчун, Л. В., Самойлова, І. А., Сніжко, Н. В., Тищенко, О. М., Цимбалюк-Скопненко, Т. В., & Дідун, Л. І. (2023). *Теоретичні засади лексикографування мовотворчості: ідіолект і узус*. У З. Г. Козирєва (Ред.). Інститут української мови НАН України. https://iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/MONOGRAFIYA_leksykology.pdf

Карпіловська, Є. А. (Ред.). (2004–2024). *Лексикографічний бюлетень*, 10–33. <https://iul-nasu.org.ua/periodychni-vydannya/zbirnyk-naukovyh-prats-leksykografichnyj-byuleten.html>

Лендау, С. (2012). *Словники: мистецтво та ремесло лексикографії*. [О. Кочерга. Пер. з англ.]. К.І.С.

Мовчун, Л. (2018). Додатковий том “Словника української мови” в 11 томах: досвід і проблеми укладання. *Українська мова*, 1, 112–123. https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmova/1_18/13.pdf

Паламарчук, Л. С. (1978). *Українська радянська лексикографія (Питання історії, теорії та практики)*. Наукова думка.

Перебийніс, В. І., & Сорокін, В. М. (2009). *Традиційна та комп'ютерна лексикографія*. Видавничий центр КНЛУ.

Пешак, М. М., Клименко, Н. Ф., Карпиловская, Е. А., Шкуров, В. А., & Цымбалюк, И. В. В М. М. Пешак (Ред.). (1990). *Украинский семантический словарь. Проспект*. Наукова думка.

Пешак, М. М., Клименко, Н. Ф., Ярун, Г. М., & Карпіловська Є. А. (1986). *Лексична семантика в системі “людина-машина”*. У Л. С. Паламарчук (Ред.). Наукова думка.

Сніжко, Н. (2018). Ідеографічне систематизування українського неолексикону (за матеріалами нових тлумачних словників). *Лексикографічний бюлетень*, 27, 30–42. https://iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/LB_27-pdf.pdf

Сніжко, Н. В. (2017). Неолексикон Олеся Гончара: лексикологічний та лексикографічний виміри. *Українська мова*, 2, 98–109. https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmova/2_17/11.pdf

Сніжко, Н. В. (2022). Концепції новітніх тлумачних словників української мови та проблеми металексикографії. *Українська мова*, 3, 3–24. doi.org/10.15407/ukrmova2022.03.003

Старко, В. (2017). Комп'ютерні лінгвістичні проекти гурту r2u: стан та застосування. *Українська мова*, 3, 86–100. https://r2u.org.ua/data/other/7_Starko.pdf

Тараненко, О. О. (1996). *Новий словник української мови (концепція і принципи укладання словника)*. Інститут української мови НАН України.

Тищенко, О. (2011). Нові й актуалізовані слова та значення (словникові матеріали) у контексті сучасних неословників. *Українська мова*, 1, 55–68. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2011_1_7

Тищенко, О. М. (2019). Електронна лексична картотека: шлях створення інструментарію сучасного словникаря. *Українська мова*, 2, 37–52. https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmova/2_19/6.pdf

Цигвинцева, Ю. О. (2021). *Джерела та способи неосемантизації сучасної української лексики* [Дис. ... д-ра філософії із філології, Інститут української мови НАН України]. Інституційний репозитарій

Інституту української мови НАН України. 0822U100662. https://iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/Dysertatsiya_TS_ygvintseva.pdf

Lexonomy: онлайн-платформа для написання та публікації словників. <https://lexonomy.eu/>

Měchura, M. (2017). Introducing Lexonomy: an open-source dictionary writing and publishing system. Online. In I. Kosem, C. Tiberius, M. Jakubiček, J. Kallas, S. Krek, & V. Baisa. (Eds.). *Electronic lexicography in the 21st century: Proceedings of eLex 2017 conference* (pp. 662–679). Lexical Computing, CZ s.r.o. <https://elex.link/elex2017/wp-content/uploads/2017/09/paper41.pdf>

Rambousek, A., Jakubiček, M., & Kosem, I. (2021). New developments in Lexonomy. Online. In Kosem, I., Cukr, M., Jakubiček, M., Kallas, J., Krek, S., & Tiberius, C. (Eds.). *Electronic lexicography in the 21st century: Proceedings of the eLex 2021 conference* (pp. 455–462). Lexical Computing CZ, s.r.o. https://www.researchgate.net/publication/357807514_New_developments_in_Lexonomy

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

Balog, V. O., Lozova, N. Ye., Tymenko, L. O., & Tyshchenko, O. M. (2002–2010). *New and updated words and meanings: dictionary materials*. In O. M. Tyshchenko (Ed.). Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].

Belei, L., Honcharenko, A., Kivu, M., & Oleksandruk, I. (2022). *Dictionary of Modern Anglicisms*. In H. V. Zymovets (Ed.). Naukova dumka [in Ukrainian].

Bilodid, I. K. (Ed.). (1970–1980). *Dictionary of the Ukrainian language*: in 11 volumes. Naukova dumka [in Ukrainian].

Karpilovska, Ye. A., Kysliuk, L. P., Klymenko, N. F., Krytska, V. I., Puzdyrieva, T. K., & Romaniuk, Yu. V. (2013). *Active resources of modern Ukrainian nomination: Ideographic dictionary of new vocabulary*. In Ye. A. Karpilovska (Ed.). “KMM” [in Ukrainian].

Klymenko, N. F., Karpilovska, Ye. A., & Kysliuk, L. P. (2008). Index of new words. In *Dynamic processes in the modern Ukrainian lexicon* (pp. 279–329). In N. F. Klymenko (Ed.). Dmytro Buraho Publishing House [in Ukrainian].

Kozyrieva, Z. H., Movchun, L. V., Samoilova, I. A., Snizhko, N. V., Tyshchenko, O. M., Tsymbaliuk-Skopnenko, T. V., & Didun, L. I. (2022). *Dictionary of the Language of Ukrainian Creative Personalities in 20th – early 21st Century: more than 10,000 Words, Phrases and Expressions*. In Ye. A. Karpilovska, & Z. H. Kozyrieva. Institute of the Ukrainian Language

of the National Academy of Sciences of Ukraine. [Electronic edition] [in Ukrainian]. <https://drive.google.com/file/d/1klVhz0Ogn2KNsiwVzQs1kXdnwRY-uf/view>

Mazuryk, D. (2002). *New in the Ukrainian lexicon: Dictionary-reference book*. In Z. Terlak (Ed.). *Svit* [in Ukrainian].

Minchak, H. B. (2003). Index of ideologically colored nominal units. In *Connotative semantics of the modern ideologically marked nominative units (in Ukrainian press of the 1990s of the XX century)* (pp. 257–301) [in Ukrainian].

Movchun, L. V. (Ed.). (2017). *Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes. Additional volume: in 2 books*. Dmytro Buraho Publishing House. [in Ukrainian].

Neliuba, A. (2012). *Word creation of independent Ukraine. 1991–2011: Dictionary*. Kharkiv Historical and Philological Society [in Ukrainian].

Neliuba, A., & Redko, Ye. (2017). *Lexical and derivational innovations (2015–2016). Dictionary*. In A. Neliuba (Ed.). Kharkiv Historical and Philological Society [in Ukrainian].

Neliuba, A., & Redko, Ye. (2017). *Word creation of Independent Ukraine. 2012–2016. Dictionary*. In A. Neliuba (Ed.). Kharkiv Historical and Philological Society [in Ukrainian].

Olifirenko, L. V. (2003). *Dictionary of the poetic language of Vasyl Stus. Rarely used words and individual author's novelties*. In A. P. Zahnitko (Ed.). *Abrys* [in Ukrainian].

Rusanivskyi, V. M. (Ed.). (2010–...). *Dictionary of the Ukrainian language: in 20 volumes. Volumes 1–15 (A–five)*. Naukova dumka [in Ukrainian].

Rysin, A., & Starko V. et al. (2010–...). *General folk English-Ukrainian dictionary. English-Ukrainian dictionaries*. [in Ukrainian and English]. <https://e2u.org.ua>

Rysin, A., & Starko, V. (2005–2025). *Large Electronic Dictionary of Ukrainian (VESUM). Web version 6.6.1-SNAPSHOT* [in Ukrainian]. <https://vesum.nlp.net.ua/>

Shevchenko, L. I., & Syzonov, D. Yu. (2017–2022). *New words and phraseological units in Ukrainian massmedia: dictionary*. V. 1–5. In L. I. Shevchenko (Ed.). *VPC “Kyiv University”* [in Ukrainian].

Tsyhventseva, Yu. O. (2024–2025). *Dictionary of Neosemantisms*. Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian]. <https://www.lexonomy.eu/#/neosem>

Turovska, L. V., & Vasyilkova, L. M. (2008). *New words and meanings: a dictionary*. In L. O. Symonenko (Ed.). Institute of Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine. Dovira [in Ukrainian].

Vokalchuk, H. M. (2004). A short dictionary of authorial neologisms in Ukrainian poetry of the XX century. In *Author's neologism in Ukrainian poetry of the XX century (lexicographic aspect)* (pp. 94–491). In A. P. Hryshchenko (Ed.). Scientific and Publishing Center “Perspectyva” [in Ukrainian].

Zhaivoronok, V. V. (Ed.). (2016). *Dictionary of the Ukrainian language*. VC “Prosvita” [in Ukrainian].

REFERENCES

Hnatiuk, I. S. (Ed.) (2012). *Ukrainian and Slavic explanatory and translation lexicography. Dedicated to Leonid Sydorovych Palamarchuk*. KMM [in Ukrainian]. https://shron2.chtyvo.org.ua/Zbirka/Krytyka_u_slovianskii_leksykohrafii_Palamarchuku_Leonidu_Sydorovychu.pdf

Hnatiuk, I. S., Myroniuk, O. M., Kozyrieva, Z. H., Samoilova, I. A., Baloh, V. O., Hordienko, N. H., Snizhko, N. V., Tymenko, L. O., Tsymbaliuk-Skopnenko, T. V., Didun, L. I., Movchun, L. V., Tyshchenko, O. M., & Diundyk, O. A. (2021). In I. S. Hnatiuk (Ed.). *The dynamics of the lexical and phraseological systems of the Ukrainian language in lexicographic reflection: a monograph*. Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian]. https://iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/2021/06/monografia_dynamika.pdf

Darchuk, N., & Langenbakh, M. (2014). The Electronic Taras Shevchenko Language Dictionary: methodics and technologies of creation. *Ukrainian Linguistics*, 1(44), 106–115 [in Ukrainian]. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Um_2014_1_11

Karpilovska, Ye. (2008). Problems of computer modeling of language dynamics. *Linguistic Studies*, 17, 293–297 [in Ukrainian]. <https://litmisto.org.ua/?p=8147>

Karpilovska, Ye. A. (2013). Preface. In Karpilovska, Ye. A., Kysliuk, L. P., Klymenko, N. F., Krytska, V. I., Puzdyrieva, T. K., & Romaniuk, Yu. V. *Active resources of modern Ukrainian nomination: Ideographic dictionary of new vocabulary* (pp. 6–16). “KMM” [in Ukrainian].

Karpilovska, Ye. A. (Ed.) (2023). *Lexicographic paradigm of the 21st Century: theory and methodology. To the 100th anniversary of the birth of Leonid Sydorovych Palamarchuk*. Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian]. <https://drive.google.com/file/d/1Z2Ry28VVZHWUCbK1LBQ9BwglsoD9y0F/view>

Kysliuk, L. (2024). New Wartime Vocabulary and Its Lexicography. *Lexicographic Bulletin*, 33, 33–48 [in Ukrainian]. https://iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/2025/03/Lb_33.pdf

Klymenko, N. F., Peshchak, M. M., & Savchenko, I. F. (1982). *Formalized bases of semantic classification of vocabulary*. Naukova dumka [in Ukrainian].

Kozyrieva, Z. H., Movchun, L. V., Samoilova, I. A., Snizhko, N. V., Tyshchenko, O. M., Tsymbaliuk-Skopnenko, T. V., & Didun, L. I. (2023). *Theoretical foundations of lexicography of language creation: idiolect and usus*. In Z. H. Kozyrieva (Ed.). Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian]. https://iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/MONOGRAFIYA_leksykology.pdf

Karpilovska, Ye. A. (Ed.). (2004–2024). *Lexicographic bulletin*, 10–33 [in Ukrainian]. <https://iul-nasu.org.ua/periodychni-vydannya/zbirnyk-naukovyh-prats-leksykografichnyj-byuletten.html>

Landau, S. (2012). *Dictionaries: the Art and Craft of Lexicography*. [Trans. from English by O. Kocherha]. K.I.S. [in Ukrainian].

Movchun, L. (2018). Dictionary of the Ukrainian Language (Supplement): Experience and Problems of Compiling. *Ukrainian language*, 1, 112–123 [in Ukrainian]. https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmova/1_18/13.pdf

Palamarchuk, L. S. (1978). *Ukrainian Soviet lexicography (Issues of history, theory and practice)*. Naukova dumka [in Ukrainian].

Perebyinis, V. I., & Sorokin, V. M. (2009). *Traditional and computer lexicography*. KNLU Publishing Center [in Ukrainian].

Peshchak, M. M., Klimenko, N. F., Karpilovskaya, Ye. A., Shkurov, V. A., & Tsymbaliuk, Y. V. In M. M. Peshchak (Ed.). (1990). *Ukrainian semantic dictionary. Prospectus*. Naukova dumka [in Russian].

Peshchak, M. M., Klymenko, N. F., Yaran, H. M., & Karpilovska, Ye. A. (1986). *Lexical semantics in the human-machine system*. In L. S. Palamarchuk (Ed.). Naukova dumka [in Ukrainian].

Snizhko, N. (2018). Ideographic systematization of the Ukrainian neolexicon (based on materials of new explanatory dictionaries). *Lexicographic Bulletin*, 27, 30–42 [in Ukrainian]. https://iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/LB_27-pdf.pdf

Snizhko, N. V. (2017). The Oles Honchar's neolexicon: lexicological and lexicographical dimensions. *Ukrainian language*, 2, 98–109 [in Ukrainian]. https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmova/2_17/11.pdf

Snizhko, N. V. (2022). Concepts of the newest explanatory dictionaries of the Ukrainian language and problems of metalexicography. *Ukrainian Language*, 3, 3–24 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2022.03.003>

Starko, V. (2017). Computational linguistics projects of the r2u team: present state and applications. *Ukrainian language*, 3, 86–100 [in Ukrainian]. https://r2u.org.ua/data/other/7_Starko.pdf

Taranenko, O. O. (1996). *New Dictionary of the Ukrainian Language (concept and principles of compiling a dictionary)*. Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].

Tyshchenko, O. (2011). New and updated directly words and their meaning (dictionary materials) in the context of current new dictionary. *Ukrainian language*, 1, 55–68 [in Ukrainian]. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2011_1_7

Tyshchenko, O. M. (2019). Electronic lexical card index: the ways of creation the toolkit of the modern lexicographer. *Ukrainian language*, 2, 37–52 [in Ukrainian]. https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmova/2_19/6.pdf

Tsyhvintseva, Yu. O. (2021). *Sources and Methods of Neosemantization of Modern Ukrainian Vocabulary* [PhD thesis. Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine] [in Ukrainian]. 0822U100662. https://iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/Dysertatsiya_TSygvintseva.pdf

Lexonomy: online open-source platform for writing and publishing dictionaries. <https://lexonomy.eu/>

Měchura, M. (2017). Introducing Lexonomy: an open-source dictionary writing and publishing system. Online. In I. Kosem, C. Tiberius, M. Jakubíček, J. Kallas, S. Krek, & V. Baisa. (Eds.). *Electronic lexicography in the 21st century: Proceedings of eLex 2017 conference* (pp. 662–679). Lexical Computing, CZ s.r.o. <https://elex.link/elex2017/wp-content/uploads/2017/09/paper41.pdf>

Rambousek, A., Jakubíček, M., & Kosem, I. (2021). New developments in Lexonomy. Online. In Kosem, I., Cukr, M., Jakubíček, M., Kallas, J., Krek, S. & Tiberius, C. (Eds.). *Electronic lexicography in the 21st century: Proceedings of the eLex 2021 conference* (pp. 455–462). Lexical Computing CZ, s.r.o. https://www.researchgate.net/publication/357807514_New_developments_in_Lexonomy

Отримано редакцією журналу / Received: 26.05.25

Прорецензовано / Revised: 15.06.25

Схвалено до друку / Accepted: 16.06.25

Yuliia TSYHVINTSEVA, PhD, Junior Researcher

ORCID ID: 0000-0002-9684-3840

e-mail: tsyhvintseva@nas.gov.ua

Institute of the Ukrainian Language of the National Academy
of Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

LEXICOGRAPHIC MODELING OF NEOSEMANTISMS IN UKRAINIAN LANGUAGE DICTIONARIES OF THE FIRST QUARTER OF THE 21ST CENTURY

Background. Contemporary Ukrainian language demonstrates the active functioning of neosemantisms – words with familiar forms but new meanings. The relevance of the study stems from the need for comprehensive lexicographic treatment of such units. The purpose of the research is to outline the principles and methodology of modeling neosemantisms in dictionaries of the first quarter of the 21st century and to present the electronic Dictionary of Neosemantisms.

Methods. To achieve this objective, general scientific methods of induction, deduction, analysis, and synthesis were applied, alongside linguistic methods such as descriptive, comparative, selective approaches, and the method of lexicographic modeling of lexico-semantic phenomena.

Results. The study reviews techniques and methods of lexicographic processing of neosemantisms in different types of contemporary Ukrainian dictionaries: dictionaries of neologisms, general explanatory dictionaries, individual-author dictionaries, and dictionaries of creative personalities' language, illustrating the most significant examples. It describes the electronic Dictionary of Neosemantisms, developed on the Lexonomy platform because of synthesizing theoretical frameworks and practical achievements of Ukrainian lexicographers. The article characterizes the dictionary's register (730 entries) and macrostructure, which includes the description of its conceptual basis, principles of compilation, list of illustrative sources, and an inventory of grammatical, stylistic, domain-specific, and stylistic remarks. Special attention is given to the microstructure, which models the functional potential of neosemantisms – covering the zones of headword, grammatical information, labels, definitions, illustrations with sources, collocations, derivational units, paradigmatic relations, and references to previous dictionary records. Sample dictionary entries for neosemantisms of different parts of speech are presented.

Conclusions. Lexicographic modeling of neosemantisms remains a vital and engaging field of linguistic research, as language practice outpaced codification. The created electronic resource facilitates the documentation of neosemantisms, enables compact and informative representation of the functioning of lexemes with new meanings, and serves as a valuable tool for analyzing the dynamics of language development.

Key words: neosemantism, lexicographic modeling, lexicographic description, macrostructure, microstructure, dictionary entry, dictionary, lexicography.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.